

INGLIZ VA O‘ZBEK TILLARIDAGI ONOMATOPEIK SO‘ZLARNING QIYOSIY TAHLILI

Muhayyoxon Mo‘ydinova Dilshodjon qizi

Farg‘ona davlat universiteti Ingliz tili va adabiyoti fakulteti
Xorijiy til va adabiyoti: Ingliz tili yo‘nalishi 1-bosqich talabasi.

Latipov Sherzodjon Foziljon o‘g‘li

Ilmiy rahbar: Amaliy ingliz tili kafedrasida katta o‘qituvchisi

<https://doi.org/10.5281/zenodo.20610554>

Annotatsiya: Ushbu maqola ingliz va o‘zbek tillaridagi onomatopeik so‘zlarning qiyosiy tahliliga bag‘ishlangan. Onomatopeya tabiat, hayvonlar, predmetlar va inson harakatlaridan kelib chiqadigan tovushlarni til orqali ifodalash vositasi bo‘lib, tilning leksik va stilistik tizimida muhim o‘rin egallaydi.

Maqolada ingliz va o‘zbek tillaridagi onomatopeik birliklar tahlil qilinib, ularning fonetik, semantik va stilistik xususiyatlari solishtiriladi. Ingliz tilida bunday so‘zlar qisqa va sodda shaklda, asosan komiks va bolalar adabiyotida qo‘llanadi. O‘zbek tilida esa ular ko‘pincha takroriy va tasviriy shaklda bo‘lib, tovushni jonli va ifodali tasvirlashga xizmat qiladi.

Qiyosiy tahlil shuni ko‘rsatadiki, har ikki til onomatopeik so‘zlar orqali nutqni jonlantiradi va obrazlilikni oshiradi, ammo fonetik tuzilish va qo‘llanish sohalari jihatidan farqlar mavjud.

Abstract: This article is devoted to the comparative analysis of onomatopoeic words in English and Uzbek languages. Onomatopoeia is a linguistic tool that represents sounds produced by nature, animals, objects, or human actions, playing an important role in the lexical and stylistic system of a language.

The article analyzes onomatopoeic units in English and Uzbek, comparing their phonetic, semantic, and stylistic features. In English, these words are usually short and simple, mainly used in comics and children’s literature. In Uzbek, they are often reduplicated and descriptive, making the sound more vivid and expressive.

The comparative analysis shows that both languages use onomatopoeic words to enliven speech and enhance imagery, but there are noticeable differences in phonetic structure and areas of usage.

Kalit so‘zlar: Onomatopeya, onomatopeik so‘zlar, tovushga taqlid qiluvchi so‘zlar, ingliz tili, o‘zbek tili, qiyosiy tahlili, stilistik vositalar, adabiy til.

Key words: Onomatopoeia, onomatopoeic words, sound-imitating words, reflective words, English language, Uzbek language, comparative analysis, stylistic devices, literature.

Kirish. Til inson tafakkuri va muloqotining eng muhim vositalaridan biri hisoblanadi. Inson atrofidagi tabiat hodisalari, hayvonlar ovozi, turli predmetlar chiqargan tovushlar hamda inson harakatlari ko‘pincha til orqali ifodalanadi. Shunday lingvistik vositalardan biri onomatopeya hisoblanadi. Onomatopeya tabiiy tovushlarni taqlid qilish orqali hosil bo‘lgan so‘zlar tizimini anglatadi.¹

Ingliz va o‘zbek tillari ham onomatopeik so‘zlarga boy hisoblanadi. Biroq bu ikki tilning fonetik tizimi va leksik xususiyatlari turlicha bo‘lganligi sababli, onomatopeik birliklarning shakllanishi va qo‘llanishida ham ma‘lum farqlar mavjud. Ushbu maqolaning asosiy maqsadi ingliz

¹ Fromkin, V., Rodman, R., Hyams, N. An Introduction to Language. Boston: Wadsworth Publishing, 2011.

va o‘zbek tillaridagi onomatopeik so‘zlarni qiyosiy jihatdan tahlil qilish hamda ularning lingvistik xususiyatlarini aniqlashdan iborat.²

Onomatopeya tushunchasi va uning lingvistik mohiyati.

Tilshunoslikda onomatopeya tovushlarni taqlid qilish orqali yaratilgan so‘zlar tizimini anglatadi.³ Bunday so‘zlar odatda tabiat hodisalari, hayvonlar ovozi, inson harakatlari yoki turli predmetlar chiqargan tovushlarni ifodalaydi. Onomatopeik so‘zlar ko‘pincha fonetik jihatdan real tovushga yaqin shaklda bo‘ladi.

Onomatopeik birliklar tilning leksik tizimida alohida o‘rin egallaydi. Ular nutqni ifodali, obrazli va jonli qilishga xizmat qiladi. Bunday so‘zlar ayniqsa badiiy adabiyotda muhim stilistik vosita sifatida qo‘llanadi. Yozuvchilar voqea-hodisalarni yanada ta’sirchan tasvirlash uchun onomatopeik so‘zlardan keng foydalanadilar.⁴

Tilshunoslikda onomatopeik birliklar ko‘pincha ikki asosiy guruhga bo‘linadi:

1. Tovushga taqlid qiluvchi so‘zlar.
2. Tasviriy yoki ko‘rinishga taqlid qiluvchi so‘zlar.

Tovushga taqlid qiluvchi so‘zlar turli tabiiy tovushlarni aks ettiradi. Tasviriy so‘zlar esa harakat yoki holatni obrazli tarzda ifodalaydi.

Ingliz tilidagi onomatopeik so‘zlar.

Ingliz tilida onomatopeik so‘zlar keng tarqalgan bo‘lib, ular ko‘pincha qisqa va sodda shaklda uchraydi. Bu so‘zlar ayniqsa komikslar, badiiy asarlar va bolalar adabiyotida faol qo‘llanadi. Ingliz tilida onomatopeik so‘zlar tovushga yaqin fonetik shakl orqali ifodalanadi.

Masalan:

- Bang – kuchli zarba yoki portlash tovushi
- Boom – katta portlash yoki kuchli shovqin
- Splash – suv sachrashli tovushi
- Buzz – hasharotlar uchishidagi tovush
- Crash – urilish yoki sinish tovushi

Ingliz tilida bunday so‘zlar ko‘pincha bitta leksik birlik sifatida qo‘llanadi. Ular fonetik jihatdan qisqa bo‘lib, real tovushni eslatadigan shaklga ega bo‘ladi.

O‘zbek tilidagi onomatopeik so‘zlar.

O‘zbek tilida onomatopeik so‘zlar juda boy bo‘lib, ular ko‘pincha taqlidiy yoki tasviriy so‘zlar deb ham ataladi.⁵ Bunday so‘zlar tabiat hodisalari, hayvonlar ovozi va turli harakatlarni ifodalash uchun ishlatiladi.

Masalan:

- gurs – kuchli urilish tovushi
- tars – qattiq zarba tovushi
- qars – qarsak yoki urilish tovushi
- gumbur-gumbur – kuchli shovqin yoki portlash tovushi
- yalt-yalt – yorug‘lik chaqnashi
- yarq – keskin yorug‘lik chaqnashi

² Hoshimov O‘., Yoqubov I. Ingliz tili stilistikasi. Toshkent: O‘qituvchi, 1993.

³ Jespersen, O. Language: Its Nature, Development and Origin. London: George Allen & Unwin, 1922.

⁴ Quirk, R., Greenbaum, S., Leech, G., Svartvik, J. A Comprehensive Grammar of the English Language. London: Longman, 1985.

⁵ Rahmatullayev Sh. Hozirgi o‘zbek adabiy tili. Toshkent: Universitet nashriyoti, 2006.

O‘zbek tilida onomatopeik so‘zlarning muhim xususiyati shundaki, ular ko‘pincha takroriy shaklda ishlatiladi.⁶ Bu esa tovushning davomiyligi yoki kuchini yanada aniqroq ifodalashga yordam beradi.

Ingliz va o‘zbek tillaridagi onomatopeik so‘zlarning qiyosiy tahlili.

Ingliz va o‘zbek tillaridagi onomatopeik so‘zlar o‘rtasida bir qator o‘xshashlik va farqlar mavjud.

Birinchidan, har ikki tilda ham bunday so‘zlar tovushlarni ifodalash uchun ishlatiladi. Ular nutqning ifodaliligini oshiradi va badiiy tasvirni kuchaytiradi.

Ikkinchidan, ingliz tilida onomatopeik so‘zlar ko‘pincha qisqa va sodda shaklda bo‘ladi. O‘zbek tilida esa ular ko‘pincha takroriy shakl orqali ifodalanadi.

Uchinchidan, o‘zbek tilida taqlidiy va tasviriy so‘zlarning soni juda ko‘p bo‘lib, ular nutqning obrazlilikini oshiradi. Ingliz tilida esa bunday so‘zlar ko‘proq komikslar, bolalar adabiyoti va badiiy asarlarda uchraydi.

Xulosa

Xulosa qilib aytganda, onomatopeik so‘zlar tilning ifodalilik darajasini oshiruvchi muhim leksik birliklardan biridir. Ingliz va o‘zbek tillarida bunday so‘zlar turli tovushlarni ifodalashda muhim rol o‘ynaydi. Har ikki tilda ham onomatopeik birliklar badiiy nutqni jonlantiradi va tasviriylikni kuchaytiradi.

Biroq ularning tuzilishi va shakllanishida ma‘lum farqlar mavjud. Ingliz tilida onomatopeik so‘zlar ko‘pincha qisqa va sodda shaklda ifodalansa, o‘zbek tilida ular ko‘pincha takroriy shakl orqali beriladi. Bu farqlar har bir tilning fonetik va stilistik xususiyatlari bilan bog‘liq.

Shunday qilib, onomatopeik so‘zlar har ikki tilning lingvistik boyligini namoyon qiluvchi muhim til birliklaridan biri hisoblanadi.

Adabiyotlar, References, Литературы:

1. Fromkin, V., Rodman, R., Hyams, N. An Introduction to Language. Boston: Wadsworth Publishing, 2011.
2. Quirk, R., Greenbaum, S., Leech, G., Svartvik, J. A Comprehensive Grammar of the English Language. London: Longman, 1985.
3. Jespersen, O. Language: Its Nature, Development and Origin. London: George Allen & Unwin, 1922.
4. Hoshimov O‘., Yoqubov I. Ingliz tili stilistikasi. Toshkent: O‘qituvchi, 1993.
5. Rahmatullayev Sh. Hozirgi o‘zbek adabiy tili. Toshkent: Universitet nashriyoti, 2006.
6. Hojiyev A. O‘zbek tili leksikologiyasi. Toshkent: Fan nashriyoti, 1981.

⁶ Hojiyev A. O‘zbek tili leksikologiyasi. Toshkent: [Fan nashriyoti](#), 1981.